

România și transferul internațional de tehnologie (coord. Mihail Florescu, Costin Murgescu), București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1985

Omenirea trece prin schimbări rapide și tot mai profunde și, odată cu ele, se modifică și relațiile dintre țări, zone geografice etc. Apare și se consolidează un nou tip de interdependențe, caracterizat — alături de o serie de aspecte cantitative (creșterea ariei de extindere a raporturilor interstatuale, sau între unități productive, a intensității și importanței acestora, a masei mari de oameni și tipuri de activități afectate etc.) — prin natura calitativă a mecanismelor și proceselor care îl generează: de la interdependența bazată pe raporturile de piață, la cea a diviziunii internaționale a muncii și — azi — a contextului internațional creat de revoluția tehnologico-științifică în plină desfășurare (M. Florescu, C. Murgescu și V. Radu).

Asistăm la formarea și adâncirea și a unui nou tip de dependență între state, mult mai puternică și cu efecte incomparabil mai grave pentru viața oamenilor și evoluția națiunilor: dependența de progresul științific și tehnologic. „Este știut că potențialul științific și tehnologic — nu numai în ceea ce privește numărul cadrelor de cercetare și sumele alocate — este concentrat în mod covârșitor în țările industriale dezvoltate (ele dețin 99% din brevete, 97% din mărcile de fabrică, 95% din echipamentele moderne, 97% din activitatea de consultanță și inginerie, 100% din băncile de date)” (p. 53, I. Olteanu, I. Ionescu-Sisești).

Se pune problema căilor de reducere a decalajelor, a strategiilor de urmat pentru asigurarea dezvoltării tuturor țărilor, a accesului la știința și tehnologia modernă. Printre mijloacele ce pot fi luate în considerație este și cel al transferului internațional de tehnologie.

Dar a promova ideea transferului nu înseamnă încă a găsi efectiv soluția căci experiența arată că în jurul acestui concept se promovează teorii, atitudini și practici deosebit de diferite și chiar contradictorii. De la susținerea ei ca fiind „cheia” problemelor până la repudierea sa totală. „Nemulțumirile față de transferul de tehnologie constituie o fațetă a unor nemulțumiri de ordin mult mai larg care se înregistrează cu precădere în țările în curs de dezvoltare” (p. 60; A. Maria-Sandi, A. Vasilescu). Decalajele dintre țări se accentuează, (M. Florescu) și se promovează tocmai pe baza politicilor de transfer (N.M. Nicolae).

O dezbatere largă privind elucidarea teoretică a complexelor probleme legate de politicile și practicile de transfer tehnologic a

devenit o necesitate imperioasă (V. Țicovschi, V. Mitea).

Volumul supus atenției cititorilor reunește o serie de comunicări prezentate în cadrul Seminarului național pe tema „*Concepția și politica României, a președintelui Nicolae Ceaușescu, în domeniul transferului internațional de tehnologie*”, organizat sub egida C.N.S.T. de către Centrul Internațional de Metodologie a Studiilor asupra Viitorului și Dezvoltării, din București, împreună cu Institutul de Economie Mondială.

A elucidă conceptul de transfer internațional de tehnologie presupune, ca o condiție prealabilă, lămurirea a ceea ce înseamnă însăși tehnologia. Numeroase studii cuprind teze originale și valoroase asupra acestei probleme (p. 53, 70, 102, 135 etc.). Desprindem studiul semnat de V. Țicovschi și V. Mitea în care se prezintă o interesantă viziune asupra sistemului tehnologic al economiei naționale, se formulează propuneri de definire a tehnologiei (p. 102) și a transferului de tehnologie (p. 104) etc.

Dezvoltarea pune în evidență câteva elemente fundamentale în analiza teoretică a tehnologiei: caracterul de sistem cibernetic al tehnologiei (V. Țicovschi și V. Mitea), construirea și funcționarea sa în cadrul unui context social-național (A. Maria-Sandi, A. Vasilescu), elementul central al sistemului este factorul uman, caracterul alternativ al dezvoltării tehnologice, marea diversitate a formelor de manifestare a tehnologiei, locul diferit al unor tipuri de tehnologii în raport cu promovarea dezvoltării (I. Olteanu, I. Ionescu-Sisești) etc.

În acest cadru larg al dezbaterilor se plasează și discuția asupra transferului internațional de tehnologie. Numeroase studii cuprinse în volum aduc un bogat material informativ și aprecieri pertinente legate de ceea ce este în realitate acest transfer. Pentru a susține dezvoltarea endogenă, independentă, viabilă a unei țări, transferul se cuvine a fi înțeles și practicat într-un mod multilateral. „Rezultă deci că numai transferul de tehnologie nu este suficient, el trebuie să fie însoțit de o asistență tehnică competentă și completă și de pregătirea personalului pentru exploatarea instalațiilor construite și a secțiilor auxiliare necesare funcționării tehnologiilor transferate” (p. 15, M. Florescu).

Obiectivul principal al transferului ar trebui să fie instruirea personalului, asigurarea posibilității folosirii eficiente a tehnologiilor transferate, crearea capacității autohtone de îmbunătățire și dezvoltare tehnologică (p. 119, N. Mărculescu).

Domeniile de participare sînt numeroase, mulți autori al prezentului volum, aducînd exemple în acest sens și formulînd propuneri valoroase (I. Dănescu și C. Făciu, I. Marinescu etc.).

Proгноza tehnologică este o condiție necesară în practicarea modernă și eficientă a unei politici active în domeniul cooperării și schimbului de tehnologii. „Proгноza tehnologică trebuie să indice variantele de transfer internațional de tehnologie care pot fi avute în vedere și, în consecință, trebuie să nu poată să nu țină seama de avantajele și restricțiile pe care fiecare formă de transfer internațional de tehnologie le cuprinde în sine” (p. 36, N. M. Nicolae).

Evaluarea tehnologică devine o cerință majoră în realizarea transferului pus în slujba unor obiective sociale și umane clare și bine formulate. „În acest scop, ar fi utilă prezentarea ofertelor de TT (transfer tehnologic) în termenii utilității potențiale multidimensionale în vederea satisfacerii nevoilor social-

Valentin Lipatti, *Conferința pentru securitate în Europa*, București, Edit. politică, 1985

Cu volumul *Conferința pentru securitate și cooperare în Europa*, semnat de Valentin Lipatti, Editura politică, întregeste seria de lucrări de substanță consacrate procesului edificării securității și cooperării pe continent. Îneditul prezentului volum consistă în aceea că autorul analizează procesul de pregătire și desfășurare a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, ca și reuniunile ce l-au urmat pînă în momentul de față, din perspectiva unui participant direct la negocieri, unui reprezentant al țării noastre care și-a consacrat peste zece ani „bătăliei” pentru impunerea unuiu dintre fenomenele cele mai importante istoricești din perioada postbelică a Europei, fenomen complex și contradictoriu în noutatea sa și a cărui perenitate a fost pe deplin probată și în poșida unei evoluții sinusoidale, nu lipsită de momente de tensiune și dramatism.

Analist lucid și obiectiv al fenomenului reprezentat de Conferința pentru securitate și cooperare în Europa și de „urmările” ei, autorul reușește să ne facă să simțim tot timpul „pulsul” viu al negocierilor, cu entuziasmele și dezamăgirile sale, cu momentele de derută și chiar panică. Volumul este scris într-un stil sobru și, totodată, avînd o pregnantă „culoare” dată de personalitatea puternic impli-

economice ale țării importatoare, depășindu-se considerațiile pur tehnice sau de fezabilitate economică (p. 64, A. Maria-Sandi, A. Vasilescu).

Politica de transfer se dovedește a fi o parte componentă intrinsecă a politicii generale a unei țări. Îmbunătățirea practicilor de transfer internațional de tehnologie necesită o schimbare radicală a relațiilor care domină azi în viața internațională, impune înfăptuirea decideratului pentru care militează cu consecvență România: o nouă ordine economică și politică internațională. Un nou cadru juridic (Y. Eminescu) constituie o condiție imperios necesară transformării transferului de tehnologie într-un instrument eficace al acestei noi ordini. Noi mijloace de acțiune se cer promovate și susținute (I. Marinescu, I. Constantin, P. Ciontu). România militind pentru găsirea unor căi menite a promova cooperarea și dezvoltarea reciproc avantajoasă (I. Marinescu etc.).

În ansamblul său, volumul reușește să acopere o largă arie tematică, aducînd în discuție concepte și teze de o mare actualitate, suscitînd gîndirea creatoare și chemînd pe cititor la continuarea eforturilor în această direcție.

O. Hoffman
securitate și cooperare în Europa,
cătă în desfășurarea evenimentelor, gîndind
metafore și comparații încărcate, de sens, evol-
cînd subtilele „meandre” ale cursului înnoitor,
reprezentat de C.S.C.E. în viața politică a
Europei.

Partea introductivă este dedicată unei sinteze a evenimentelor majore din anii care au precedat convocarea Conferinței, evenimente care au influențat pozitiv relațiile intercaren-pene și climatul politic al continentului făcînd posibilă convocarea primului forum general european, cu participarea a 35 de state din Europa, Canada și S.U.A. Fazele premergătoare C.S.C.E., ca și inițiativele unor state — România distingîndu-se printr-o serie de acțiuni de „pionierat” în impulsianarea tendințelor către instaurarea unor relații noi între țările europene —, sînt analizate în semnificația lor adîncă, confirmată de evoluția istorică, privirea pătrunzătoare a autorului descoperind în fiecare caz, liniile de forță care aveau să dea soliditate procesului C.S.C.E. Un accent deosebit este pus pe evidențierea rolului activ, contribuției originale a României, a concepției președintelui Nicolae Ceaușescu privind edificarea unei securități reale și unei cooperări fructuoase pe continentul european. Semnificativă, în această privință, este elaborarea celei mai complete definiții a noului concept de

securitate de către preşedintele Nicolae Ceauşescu încă din anul 1970, definiţie, potrivit căreia, securitatea europeană se constituie ca un sistem de angajamente liber consimţite, clare şi precise, din partea tuturor statelor, însoţite de măsuri concrete care să ofere tuturor ţărilor garanţia deplină că se află la adăpost de orice act de agresiune, că se pot dezvolta liber, conform propriilor lor interese şi propriilor lor voinţe şi să coopereze pe baza respectării principiilor fundamentale ale dreptului internaţional.

Lucrările pregătitoare — „epoca romantică şi eroică a primelor negocieri general-europene” —, menite să definească coordonatele a ceea ce avea să fie Conferinţa pentru securitate şi cooperare în Europa — pune în faţa negociatorilor o mare răspundere, aceea de a reprezenta cu demnitate şi eficienţă interesele ţării, într-un forum care nu-şi avea precedent şi unde, potrivit mandatului primit din partea preşedintelui ţării, trebuia inovat şi creat la tot pasul, imaginaţia, priceperea şi prudenţa trebuind să concure cu plămădirea unei „materii” ce nu exista. În acest demers, se cerea acţionat cu îndrăzneală şi fermitate pentru a impune idelle noi, democratice, pe care delegaţia României le aducea la Helsinki.

În aceste condiţii început „bătălia pentru regulile de procedură — o bătălie politică”, cum, pe bună dreptate, o defineşte autorul. Ea avea să impună României ca una dintre frecvenţele iniţiatore şi susţinătoare a noilor reguli de purtare a negocierilor — „participarea statelor la conferinţă ca state suverane şi independente, în condiţii de deplină egalitate”, consultările şi, mai apoi, conferinţa urmînd să „se desfăşoare în afara alianţelor militare”. Ţara noastră a contribuit, de asemenea, definitoriu la impunerea principiului relaţiei la prezidarea lucrărilor şi a locului de desfăşurare a reuniunilor, la elaborarea consensului, ca regulă de adoptare a tuturor hotărîrilor — de fond sau de procedură — principii care au constituit o „zestre politică” de cea mai mare importanţă pentru desfăşurarea viitoare a procesului C.S.C.E., în întregul său şi un câştig neîndoielnic pentru democratizarea relaţiilor dintre statele participante, pentru afirmarea „personalităţii” şi „capacităţii de acţiune” a ţărilor mici şi mijlocii în construirea unui sistem de securitate europeană.

De un interes aparte este investigaţia autorului atunci cînd „decodază” pentru cititorul mai puţin avizat în „culisele” unor negocieri internaţionale de o asemenea magnitudine, efortul tenace necesar pentru a fi fost contraricate în încercările de „bipolarizare” a Conferinţei de tratarea sa în spiritul politicilor de bloc, încercări ce au afirmat că „uriaşa parte invizibilă a unui iceberg” sau cele de readucere în „matca acţiunilor pozitive” a ţărilor dezorientate şi a căror atenţie era îndreptată deseori spre aspecte periferice. Întreag această „luptă”, care a însumat 2 400

de şedinţe oficiale şi multe „discuţii neoficiale”, este comparată cu procesele lineare şi simultane dintr-un organism viu, a căror complexitate este imposibil de redat într-o astfel de lucrare, autorul oprindu-se doar asupra „parametrilor definitorii ai semnificaţiei” negocierilor. Negocierile care au precedat convocarea conferinţei, cu precădere cele desfăşurate de la Geneva pe parcursul a nu mai puţin de doi ani, sînt considerate a fi fost un „model al genului, un exerciţiu dificil şi pasionant” ce nu se va mai repeta poate cîrînd.

O focalizare atentă este făcută asupra gradului în care România a acţionat şi reuşit, împreună cu alte state, să încorporeze, într-un document multilateral de însemnătate istorică a Actului final de la Helsinki, teze ale politicii sale externe precum: dreptul fiecărui stat la libertate şi independenţă, dreptul de a conduce liber relaţiile sale cu alte state, egalitatea în drepturi şi îndatoriri, respectarea individualităţii fiecărui stat participant, dreptul fiecărui stat participant de a lua parte la soluţionarea problemelor cu caracter general european.

O contribuţie originală la fundamentarea sistemului de securitate în Europa este considerată impunerea documentului românesc privind „măsuri care să facă efectivă neregurgerea la forţă şi la ameninţarea cu forţă”, primul document de acest gen care a depăşit faza angajamentelor stipulate în documentele internaţionale pertinente existente, precum şi propunerea privind convocarea unei conferinţe, cu participarea tuturor statelor prezente la C.S.C.E., în problemele dezangajării militare şi dezarmării pe continent, încă din anii 1974—1975, dovedind caracterul anticipativ just al concepţiei româneşti cu privire la dezangajarea militară şi dezarmarea în Europa. Pentru prima oară în istoria negocierilor economice europene, ţara noastră a consacrat existenţa ţărilor în curs de dezvoltare în Europa şi necesitatea de a se ţine seama de stadiul lor de dezvoltare în cooperarea economică intereuropeană.

Acţionînd hotărît şi tenace pentru transpunerea în viaţă a concepţiei preşedintelui Nicolae Ceauşescu cu privire la continuitatea procesului multilateral început la Helsinki, delegaţia ţării noastre a apărut o chestiune vitală pentru viitorul Europei, un obiectiv dorit de majoritatea ţărilor mici şi mijlocii din Europa, reuşind să impună crearea unui cadru organizat pentru „Urmările Conferinţei”, ca un început pentru instituţionalizarea procesului C.S.C.E.

Conchizînd asupra primelor trei faze ale Conferinţei pentru securitate şi cooperare în Europa, Valentin Lipatti avansează următoarele observaţii privind semnificaţia pregătirii şi desfăşurării acesteia: Consultările multilaterale pregătitoare au însemnat o „experienţă unică” în felul ei în istoria relaţiilor politice din Europa, constituind un „laborator” suli-generis de pregătire a unei conferinţe şi ea „unică”, cum continentul nu mai cunoscuse, ele au creat un model nou de negociere, prin

stabilirea normelor și regulilor democratice de negociere consacrate ulterior de întreaga desfășurare a procesului de edificare a securității europene: a fost elaborată, totodată, o agendă a Conferinței care, prin amplexarea ei, cuprinzând toate aspectele fundamentale ale vieții materiale și spirituale europene, de la principiile relațiilor între state la mediul înconjurător și de la aspectele militare ale securității la problematica economică, științifică, culturală sau umanitară. Negociatorii au declanșat, de asemenea, procesul de instituționalizare a C.S.C.E. — una dintre marile reușite ale Conferinței.

Un capitol al volumului este consacrat „Urmărilor Conferinței”, autorul subliniind prevalența vitalității procesului înnoitor de la Helsinki într-o serie de reuniuni între care și Conferința actuală de la Stockholm, „singurul for de negociere — cu participarea, în condiții de egalitate, a țărilor continentului — care este chemată să convină măsuri de încredere, de dezangajare militară și de dezarmare fără de care nu poate fi edificat un sistem trainic de securitate în Europa”:

În sfârșit, nu este uitată nici „Contribuția unor organisme internaționale la întărirea cooperării general-europene” și „Cooperarea balcanică”, care, în concepția partidului și statului nostru este chemată să se dezvolte atât pe plan bilateral, cât și pe plan multilateral, țara noastră militând de peste două decenii pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, a bunei vecinătăți, a încrederii și colaborării reciproce avantajoase, o zonă lipsită de arme nucleare, de baze militare și de trupe străine.

Valentin Lipatti formulează, în încheierea volumului său, unele concluzii ce vădese o înțelegere adincă a unui fenomen complex și contradictoriu, în noutatea sa, cum este pregătirea și desfășurarea Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa și reuniunilor

ce i-au urmat. Reținem dintre acestea faptul că procesul C.S.C.E., supus condiționarilor multiple din viața internațională, și-a dovedit o suficientă vitalitate și poate influența pozitiv, la rându-i, climatul politic internațional. Adoptarea Actului final al C.S.C.E. a impus în viața internațională un document de referință, echilibrat, „o sinteză a posibilului” în momentul politic 1975, el rămânând, după zece ani de la adoptare, „textul politic cel mai important din viața Europei”. Plecând de la constatarea că „procesul C.S.C.E., ca și cel al destinderii de care este consubstanțial legat, sînt fenomene lente și de lungă durată, autorul consideră că pentru edificarea unui sistem trainic de securitate în Europa se impune trecerea la o coexistență pașnică activă, care să dea profunzime și durabilitate procesului destinderii. Valentin Lipatti apreciază, cu temei, că securitatea europeană este un proces multidimensional, ale cărui laturi se condiționează și pledează pentru o continuitate organizatorică articulată și perfecționată treptat, văzînd în consolidarea și perfecționarea formelor de continuitate a procesului C.S.C.E. o „sarcină politică fundamentală pentru țările mici și mijlocii” care năzuiesc la democratizarea relațiilor internaționale și la o politică independentă.

Subscriem întru totul la judecata din încheierea volumului potrivit căreia numai prin perfecționarea și adîncirea treptată a procesului C.S.C.E. se pot face pași spre înfăptuirea unei Europe unite în diversitatea ei în care popoarele să-și poată construi viitorul în mod liber, fără nici un amestec din afară și în conformitate cu propriile interese și opțiuni.

Împreună cu documentele Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, conținute în anexă, volumul lui Valentin Lipatti reprezintă o lucrare de referință în literatura consacrată procesului edificării securității și cooperării europene, scrisă cu rigoare și talent deosebit.

Pr. Leon Talpă

***Spiritul creator și valorile naționale* (coordonator C. Gh. Marinescu), Iași, Edit. Junimea, 1985**

La Editura Junimea din Iași a apărut, în prestigioasă coordonare a profesorului C. Gh. Marinescu, lucrarea colectivă *Spiritul creator și valorile naționale*. Structurat în patru mari capitole volumul este centrat pe problematica valorilor în socialism, ca valențe creatoare ale spiritului românesc, cu atenție specială acordată analizei unor opțiuni politice și social-economice dominante în actuala etapă de construire a societății socialiste: multilateral dezvoltate.

În primul capitol *Dimensiuni și valențe ale spiritului creator în teoria și practica revoluționară*, semnat de coordonatorul volumului Prof. C. Gh. Marinescu, se accentuează con-

tribuția gîndirii social-politice românești la dezvoltarea teoriei marxiste asupra construirii societății socialiste. Studiul relevă în mod pertinent caracterul deschis al teoriei marxiste clasice și eforturile teoretice ale Partidului nostru și ale secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru depășirea stereotipilor și dogmatismului, a mecanicismului în asimilarea experienței revoluționare proprii altor partide, necesitatea de a înțelege caracterul contradictoriu al dezvoltării societății românești, ca expresie a dialecticii sociale. Autorul pune în evidență cotitura radicală realizată de Partidul nostru după Congresul al IX-lea al PCR, în teoria și practica revoluțio-

nară, în revitalizarea procesului de definire, formare și exprimare a demnității naționale, prin depășirea „tiparelor” și a „modelelor” de împrumut, prin creativitate autentică în teoria și practica construirii societății socialiste.

Studiul se constituie ca o punere de probleme pentru întreg volumul, punctînd în mod original contribuția frontului politico-ideologic românesc în consolidarea valorilor politice și naționale, în relevarea unor relații social-politice noi ce vor fi analizate pe larg în următoarele capitole.

Capitolul II al volumului — *Valori politice și socio-economice* — se deschide cu studiul profesorului C. Vlad — *Înalte valori politice care, operînd o primă distincție a valorilor, după „ipostază”, în conceptuale și fluide* (p. 14), analizează conținutul unor valori centrale ale sistemului politic ce au dobîndit, după Congresul al IX-lea al PCR, trăsături, cenzuri și finalități noi. Este analizată contribuția PCR la fundamentarea valorilor naționale și, ca urmare, felul în care acestea își pun pecetea pe ansamblul valorilor sociale și politice, cu consecințe benefice pentru afirmarea plenară și perfecționarea democrației socialiste. Autorul acordă atenție specială valorii teoretice și practice a sistemului autoconducerii muncitorești apreciîndu-l ca „întrupare a valorilor democratismului nostru, adică a valorilor participative” (p. 56—67).

O serie de studii prezentate în acest volum analizează în detaliu și cu multă persistență mutațiile fundamentale generate de Congresul al IX-lea al PCR pentru dezvoltarea democrației socialiste și realizarea statului democrației muncitorești revoluționare.

În acest sens, dr. Alecu A. Floareș relevă în studiul său *Mutațiile generate de Congresul al IX-lea al PCR în gîndirea și practica economică și social-politică din RSR*, realismul politic al hotărîrilor adoptate, valorile fundamentale ce au stat la baza dezvoltării economice, a creșterii standardului de viață al oamenilor muncii, educației, precum și mutațiile spectaculoase realizate în sfera drepturilor și libertăților poporului nostru (p. 63). Autorul subliniază necesitatea unor atitudini novatoare în abordarea realităților politice și socio-economice contemporane, arătînd că impactul lor asupra teoriei și practicii revoluționare este de structură. Ignorarea realității și acțiunea conformă unor modele externe datelor social-istorice concrete poate crea, cum arată analiza pertinentă a dr. A.A. Floareș, „... disfuncționalități în dezvoltarea socială, poate genera convulsii sociale, (...) contradicții antagoniste...”

Studiul prof. dr. Alex. Tănase, *PCR — forță politică conducătoare, centru vital al societății socialiste*, relevă caracterul legic necesar al dezvoltării partidului revoluționar al clasei muncitoare care oferă „pentru prima dată în istorie un program politic izvoit nu din capricii

de moment, promisiuni și calcule electorale din opțiuni mai mult tactice decît strategice, ci dintr-o gîndire științifică a realității sociale și materiale, o gîndire realistă (...) o gîndire prospectivă...” (p. 88). Subliniînd că „revoluția în cultură”, mai ales sub aspectul fundamentării și orientării sale ideologice „este parte integrantă a unei revoluții atecuprinzătoare” autorul acordă o atenție specială în acest studiu *modelelor culturale noi* pe care le-a impus socialismul. Aceste modele sînt construite, susține autorul, pe unitatea dintre *umanismul scopurilor și umanismul mijloacelor*, capabilă să „transforme lumea umană într-o lume a libertății, condiția posibilă și ideală a omului în condiția reală, esența umană în existența socială concretă” (p. 97), formele de expresie ale culturii noastre socialiste dobîndind astfel „rolul de mijloace specifice într-o pedagogie socială a modelelor” (p. 103).

Tot în capitolul II al volumului menționat C. Gh. Marinescu este prezent cu două studii consistente privind *Statul democrației muncitorești revoluționare și Democrația socialistă, componentă fundamentală a sistemului politic*, în care sînt analizate raporturile dialectice dintre democrație și conștiință, democrație și cultură, participare și competență în procesul gradual și îndelungat de perfecționare a relațiilor socialiste (p. 140—148). Conducerea muncitorească exercitată azi, la noi de clasa muncitoare și aliații ei — arată autorul — are un caracter obiectiv, autentic, umanist și multi-dimensional (p. 128).

Strategia edificării societății socialiste multilateral dezvoltate în România — studiu elaborat de Liviu Coptil și Ionel Hagiu relevă importanța tezelor și a concluziilor revoluționare pe care Congresul al XIII-lea al PCR le-a pus în evidență și rolul lor pentru teoria și practica construcției socialismului la noi.

Capitolul al III-lea se ocupă de *Promovarea valorilor naționale* și începe cu studiul prof. dr. Constantin Vlad, *Națiune și contemporaneitate, semnificația istorică și social-politică a spiritului profund creator inaugurat la Congresul al IX-lea al Partidului privind națiunea și problema națională*. Autorul arată însemnătatea deosebită — națională și internațională — a documentelor elaborate pentru al IX-lea Congres al Partidului, privind teoria revoluționară cu privire la evoluția națiunii și a rolului său în lumea contemporană — proces fundamental al realității social-politice, cu un loc aparte în confruntările ideologice actuale. Apreciînd în spiritul concepției partidului nostru că națiunea continuă, în epoca noastră, să rămînă o „necesitate istorică” și un „cadru potrivit pentru dezvoltarea societății, îndeplinind rolul unui important factor de progres și civilizație în lume” (p. 169), autorul relevă diversitatea condițiilor, a nivelelor diferite de consolidare și a tipurilor variate de formațiuni socio-economice existente în lumea contemporană.

Într-un alt studiu — *Conștiința națională — conștiința patriotică. Patriotism socialist și*

solidaritate internațională — C. Gh. Marinescu subliniază contribuția științei politice românești la teoria națiunii și la fundamentarea valorilor naționale: clarificarea unor aspecte privind relația național-internațional, patriotism-internaționalism, rolul conștiinței naționale ca o „chintesență” a trăsăturilor specifice unei comunități de limbă, cultură, teritoriu.

Un studiu interesant prezintă E. Florea despre rezolvarea deplină a problemei naționale în România, subliniind principiul de bază al Partidului nostru în problema națională — *existența naționalităților conlocuitoare pe teritoriul țării, ca rezultat al dezvoltării istorice*. Prezintă ferm și succint poziția partidului nostru față de tezele și interpretările care denaturează realitățile și politica românească în această problemă, autoarea subliniază că *soluționarea problemei naționale nu poate fi nici opusă și nici scoasă în afara prerogativelor suverane ale statului* (p. 200).

Ultimul capitol al volumului, *Valori spirituale*, se deschide cu studiul prof. dr. Ion Florea *Contribuții teoretice și preocupări ale Partidului Comunist Român cu privire la afirmarea și dezvoltarea construcției socialiste*, care relevă contribuțiile teoretice și practice ale partidului nostru, *privind problematica formării omului nou și a conștiinței sale socialiste, direcțiile perfecționării activității politico-ideologice*.

În studiul *Sensul creator și umanist al filosofiei* — P. Dumitrescu și T. Ghidenu apreciază că „noua etapă” în evoluția filosofiei, marcată istoric de documentele programatice ale Congresului al IX-lea al PCR reprezintă momentul de „regăsire” a principalelor sale funcții — activă, critică, constructivă și proiectivă. Autorii relevă faptul că *umanismul prospectiv*, specific ideologiei partidului nostru (ca cel mai activ moment al angajării subiectului social colectiv și individual în procesul transformator) în înfrățirea realității pe o *cale științific fundamentată*, ținând seamă atât de acțiunea legilor obiective ale dezvoltării economico-sociale, cât și de acțiunea unei *pedagogii politice* (p. 245) capabile să creeze conștiința de sine a oamenilor muncii ca „responsabilizare” față de destinele țării.

Dr. E. Voiculescu și dr. M. Voiculescu prezintă într-un consistent studiu — *Dialogul și confruntarea în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu* — concepția secretarului general al partidului nostru asupra poziției pe care trebuie să-o dețină frontul politico-ideologic românesc în confruntările de idei contemporane. Pornind de la tradițiile perene ale cugetării românești, autorii insistă, pe bună dreptate, că azi, „datorăm noii viziuni statuate de președintele României socialiste o nouă raportare la problema dialogului, a confruntărilor și înfruntărilor de ordin ideologic, teoretic, filosofic” (p. 250). În care, este necesar și benefic pentru toți să scoatem în relief ceea ce ne unește, punctele de contact, să folosim orice

rezervă în spiritul înțelegerii, al depășirii distanțelor. În același timp, însă, este subliniată necesitatea unei poziții permanent critice a ideologiei noastre față de mitizarea RST — teză după care aceasta ar face inutilă revoluția socială, exagerarea rolului democrației în capitalism, orientările nihiliste privitoare la suveranitatea statului și a națiunii, precum și fața de doctrine ca liberalismul, fascismul, anarhismul, colonialismul.

Dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, parte integrantă a procesului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate — autor I. Tripsa, și *Cultura, dimensiune fundamentală a vieții românești contemporane* — M. Sărmașau pun în evidență saltul calitativ realizat în procesul instructiv-educativ, prin transpunerea în realitate a ideii revoluționare a președintelui Nicolae Ceaușescu, privind integrarea organică a învățămîntului cu cercetarea științifică, producția și practica social-politică și, respectiv, rolul culturii ca „instrument participativ în planul activității umane, individuale și colective...” prin conținutul de idei și imagini, prin spiritul revoluționar și mesajul umanist promovat consecvent.

În *Valori ale umanismului revoluționar* E. Puha apreciază că în măsura în care „oferă un răspuns unitar teoretic și practic problemelor prioritare pe ordinea de zi a istoriei” *umanismul contemporan se definește ca un umanism real, implicit programelor de viață ale diverselor societăți*. Accentuând dubla ipostază a umanismului românesc, de *ideologie și acțiune politică* (p. 296) autoarea se referă pe larg la unele forme concrete de manifestare a acestuia în procesul edificării societății socialiste în țara noastră.

Volumul se încheie cu studiul *Dinamism, realism și spirit creator — trăsături definitorii ale politicii externe a României* elaborat de prof. V. Duculescu, în care se relevă implicarea totală și angajată a României în marile probleme ale epocii. Autorul pune în lumină viziunea „novatoare, dinamică, realistă” pe care se bazează politica externă a României, subliniind contribuția de inestimabilă valoare a președintelui Nicolae Ceaușescu la identificarea problemelor majore ale actualului moment istoric, — dintre care pacea și dezarmarea sînt ridicate la rang de priorități —, la practica dialogului și a convorbirilor bilaterale, a schimburilor economice, culturale și tehnico-științifice.

Diversitatea tematică a studiilor prezentate în volumul *Spiritul creator și valorile naționale*, considerațiile teoretice și analizele pertinente realizate asupra contribuției gândirii politico-ideologice românești în confruntarea contemporană de idei, perspectivele diferite, fac din volumul citat o realizare deosebită a spiritului științific în gîndirea filosofică și politică românească.

Argentina Firuță

Din timpuri foarte îndepărtate autori de diverse orientări filosofice, politice și ideologice au încercat să aducă o rază de lumină asupra problemărilor extrem de complexe pe care o implică analiza conștiinței și cauzalității, concepte considerate fundamentale — alături de altele — în domeniul științelor sociale.

Cercetători de prestigiu din străinătate și de la noi s-au axat cu precădere asupra studiului unuia sau altuia dintre conceptele amintite. Acest lucru poate să-și găsească explicația în gradul mare de dificultate pe care-l ridică analiza în paralel a două concepte diferite ca sferă de generalitate și parțial distincte sub aspectul domeniilor de aplicare.

În lucrarea *Conștiință și cauzalitate* apărută la începutul anului 1985 în colecția „Biblioteca de sociologie” a Editurii Științifice și Enciclopedice, cercetătoarea Mihaela Vlăsceanu depășește stadiul analizelor separate, încercând și reușind, în cea mai mare parte, o prezentare succintă a aspectelor pe care le consideră mai semnificative din perspectiva domeniilor abordate. Autoarea a ales, din multitudinea căilor de analiză și prezentare, varianta discursului susținut pe alocuri de exemple și rezultate concrete obținute pe baza cercetărilor de teren. În acest scop s-a apelat la modele cauzale de dependență, cu referiri ample la doi autori reprezentativi H. Blalock și R. Boudon.

Cartea este organizată în trei capitole: 1. Sistem și determinare; 2. modele metodologice de analiză empirică a cauzalității sociale; 3. conștiință și determinare. Pe parcursul acestor capitole autoarea „își propune să pună în relație conștiința și cauzalitatea socială, respectiv fenomenele sau procesele care ontologic le sînt subsumate; enunțurile teoretice prin care s-a urmărit să li se dezvăluie modurile constitutive și tehnicile de cercetare utilizate sau utilizabile în efortul de analiză și investigație” (p. 7).

Sistemul și determinarea sînt prezentate în primul capitol prin recurgerea la analiza funcțională și analiza cauzală, apreciate ca fiind reprezentative pentru realizarea scopului propus. Faptele, fenomenele și procesele sociale, analizate pe parcursul capitolului, au fost considerate ca făcînd parte dintr-un sistem, în cadrul căruia acestea se găsesc în relație de determinare. Pe parcursul capitolului întîi se fac referințe competente și uneori chiar cu accente critice la autori și lucrări recunoscute în domeniul enunțat. Reține în mod special atenția, insistența autoarei asupra necesității stabilirii de corespondențe mai strînse între analizele deterministe globale și cele micro-sociale, fără ca unele să le excludă pe celelalte. Prezentarea succintă a tipurilor de analiză

cauzală și funcțională, prin intermediul unor scheme, nu ne conduce în mod direct la atingerea dezideratului anunțat. Realizarea concretă obținută de autoare se constituie în argumentul de bază al continuării demersului întreprins pînă în prezent. Capitolul al doilea intitulat *Modele metodologice de analiză empirică a cauzalității sociale* reprezintă partea cea mai extinsă a lucrării, fără a se impune însă și prin originalitate.

Analiza raportului dintre limbajul teoretic și limbajul operațional al cercetării are o deosebită însemnătate și actualitate pentru cercetarea științifică din domeniul științelor sociale. Sîntem de acord cu opinia exprimată în lucrare, conform căreia „între cele două tipuri de limbaj există, însă, în actualul stadiu de dezvoltare a sociologiei, un decalaj remarcabil, care face să regăsim în interiorul aceleiași discipline două discursuri paralele: cel teoretic, în care se operează cu termeni ce dispun de un grad înalt de generalitate, și cel empiric, în care se prezintă date cu o arie limitată de referință” (p. 73).

Reducerea distanțelor dintre cele două tipuri de limbaje cade în sarcina cercetătorilor din domeniul științelor sociale. Prin efortul lor comun și unit acționa vor putea să ajungă la o joncțiune corespunzătoare între teorie și practică. Modul de analiză și varietatea exemplor date arată că problema enunțată prezintă un mare grad de dificultate. Aparatul analitic al lucrării, considerăm că ar fi permis autoarei să-l aplice și la unele cercetări întreprinse în România.

Cerînța aplicării metodologiei și a tehnicilor expuse în lucrare, la unele rezultate ale cercetărilor concrete de teren din România, a fost îndeplinită parțial de autoare în capitolul al treilea consacrat conștiinței și determinării. Aici sînt expuse nu numai o serie de aplicații ale modelului de relații cauzale ci și unele considerații teoretice corect formulate.

Studiarea mecanismelor constitutive ale conștiinței presupune determinarea, precum și operanță confruntare cu realitatea socială; cale pe care autoarea o urmează atunci cînd analizează determinațiile nivelului de cunoaștere politică.

Stilul, consistența și fluiditatea discursului teoretico-metodologic precum și originalitatea unor analize concrete ale cercetării de teren, conferă lucrării un loc a parte în literatura sociologică din România.

Trăilă Cernescu

S-o spunem deschis de la început: cartea pe care o prezentăm cititorilor din România este una din cele mai interesante care au apărut în ultimii ani și a cărei lectură este captivantă prin tematica de stringentă actualitate, prin optica nouă folosită în analiza problemelor demografice, prin caldă și convingătoare pleoară în favoarea vieții, prin mesajul ei umanist. Desigur, problema este văzută în raport cu situația din Franța, dar cartea prezintă cel mai mare interes pentru oricine este preocupat de dimensiunea demografică a lumii contemporane, de destinele omenirii, de perspectivele culturii europene și, bine înțeles, de problematica demografică din propria sa țară.

Tematica cărții se înscrie într-o ramură a demografiei care încă nu figurează în dicționare și enciclopedii: *demografia politică*. Apariția și dezvoltarea noii discipline se datorează profesorului Alfred Sauvy¹, strălucit reprezentant al culturii franceze și unul din cei mai de seamă demografi ai lumii contemporane, precum și tinărului său colaborator, Gérard-François Dumont², a căror activitate inițiată în urmă cu câțiva ani marchează o nouă etapă în istoria demografiei. Nu este vorba doar de o preocupare teoretică sporadică; demografia politică din Franța dispune de un cadru organizatoric, are o vastă rețea de colaboratori și corespondenți și desfășoară o muncă susținută, în care studiile se îmbină cu acțiunea de lămurire a opiniei publice. În anul 1976 a luat ființă Asociația pentru cercetare și informare demografică (A.P.R.D.), al cărui președinte este G.-F. Dumont, având ca președinte de onoare pe prof. A. Sauvy. Obiectivele principale ale A.P.R.D. sunt: „de a informa în pro-

blemele populației, de a milita pentru măsuri în favoarea vieții și pentru a contribui la crearea în societate a unei atmosfere favorabile copilului, de a combate atitudinile malthusiene” (p. 160). A fost înființat Institutul de Demografie Politică (I.D.P.), director fiind G.-F. Dumont, iar din 1981 funcționează Seminarul Interdisciplinar de Demografie Politică (S.I.D.P.), a cărei activitate se desfășoară la Collège de France, sub conducerea lui G.-F. Dumont și B. Méricot, beneficiind de îndrumarea prof. A. Sauvy. Rezultatele acestei activități, la care participă personalități eminente ale Franței, se concretizează în cărți, broșuri, buletine.

Titlul cărții pe care o recenzăm (*Accentuarea dezechilibrelor demografice*) cit și subtitlul ei (*Care va fi viitorul unei Franțe îmbătrânite într-o lume tânără?*) ne sugerează tematica ca și spiritul în care sînt tratate problemele. „Dezechilibrele” demografice au drept *primum movens* scăderea natalității a cărei consecință negativă este îmbătrânirea demografică a populației Franței, însoțită de alte implicații: economice, sociale, politice, culturale, psihologice etc. S-ar putea crede că, studiile înmănușate în carte se rezumă la exortări pentru creșterea natalității și îmbunătățirea măsurilor de politică natalistă. Fără îndoială spiritul este acesta, finalitatea este crearea unei opinii active în favoarea ridicării natalității și a reducerii pe această cale a dezechilibrelor demografice. Dar esențialul este analiza științifică riguroasă a fenomenului demografic, în raport cu cele politice, economice, sociale, într-o perspectivă de cîteva decenii, cu ipoteze și considerații ingenioase, cu ajutorul cărora tezele autorilor devin convingătoare și se impun prin forța logicii argumentelor științifice.

Cei 9 autori³ ai cărții, cu specialități științifice diferite, dar al căror interes comun este aspectul demografic tratează domenii aparent diferite, prin prisma dezechilibrelor demografice: îmbătrânirea demografică și economia, populația și apărarea națională, populațiile și războaiele, aspectele culturale ale realităților demografice, dezechilibrele demografice și rolul imigrației, dezechilibrele între nevoile sociale și venituri, dezechilibrele demografice și sociologia, necesitatea predării demografiei ca disciplină în învățămîntul secundar și universitar.

Care sînt dezechilibrele demografice? După G.-F. Dumont, cele mai importante sînt în

¹ Alfred Sauvy (n. 1897), profesor onorific la Collège de France, este autorul unui număr impresionant de cărți și studii care acoperă domenii ca: demografie, sociologie, economia politică, statistică, politologia, bine cunoscute și în România. Cu prilejul unei vizite în România domnia sa a avut amabilitatea să acorde revistei noastre un interviu („Viitorul social”, nr. 1, 1974, *Demografia contemporană și problemele sale*. Convorbire între prof. Alfred Sauvy și prof. Vl. Trebic), împărțînd cititorilor noștri din concepțiile și experiența sa.

² G.-F. Dumont (n. 1948) este doctor în economie, cu preocupări constante în demografie, după cum mărturisesc cărțile al căror autor sau coautor este: *La France ridee*, 1979 (împreună cu P. Chaunu, J. Legrand și A. Sauvy); *Enjeu démographique*, 1981; *Démographie Politique*, 1982 (împreună cu A. Sauvy și B. Méricot); *La tragédie de la France*, 1983 și altele.

³ J. Bichot, P. Descroix, G.-F. Dumont, A. Griotteray, D. Kessler, D. Munck, Cl. Sage, A. Sauvy și Chr. Tremblay (în ordine alfabetică).

număr de trei (p. 15): dezechilibrul între ponderea crescândă a populației vrstnice și ponderea descrescândă a populației tinere, ca urmare a scăderii natalității, dezechilibrul între numărul în creștere al familiilor de dimensiuni reduse și scăderea progresivă a familiilor cu mulți copii și dezechilibrul între aglomerările relativ mari și zonele rurale pe cale de depopulare. Pentru G.-F. Dumont, dezechilibrele citate foarte frecvent ca cele între populație și resurse și între populație și natură ar fi false dezechilibre, teză susținută cu argumente viguroase.

Cele trei dezechilibre se produc în interiorul țărilor. Dar creșterea și respectiv descreșterea numărului populației la scară internațională creează noi dezechilibre: între Nord—Sud, între grupe de țări având culturi diferite și generând consecințe importante. Există de asemenea dezechilibre demografice regionale în interiorul unei țări, între etnii și naționalități, având regimuri diferite de natalitate.

A. Sauvy se ocupă de apariția și afirmarea țărilor tinere în raport cu declinul demografic al țărilor din Europa, formulând teze ca cele ce urmează: „Niciodată în nici o perioadă și în nici un loc, nu a existat o rezolvare favorabilă a situației într-o țară în care se înregistrează un declin demografic” (p. 38) sau „Scăderea natalității este un rău în sine și un rău pentru viitor” (p. 39). Autorul examinează situația din Franța, propunând o serie de măsuri.

Interesant este studiul lui P. Descroix *Războaiele și populațiile* în care se face un amplu excurs istoric al problemei, fără să se ajungă la un răspuns categoric privind acest raport. El consideră însă că „contactele, uneori brutale, între civilizații fac parte din elanul vital care antrenează omenirea ... spre mai multă înțelegere și, în final, spre mai multă fericire” (p. 65).

Să menționăm că concepția autorului nu are nimic comun cu polemologia lui Gaston Bouthoul.

De cel mai mare interes este capitolul *Aspectele culturale ale realităților demografice*, de Christian Tremblay, în care se examinează problema limbii și culturii franceze, precum și a francofoniei în lume, ajungând la concluzia necesității unei „reinnoiri demografice a centrelor vitale ale limbii franceze, reinnoire indispensabilă pentru a servi de sprijin acțiunii francofone” (p. 99).

Claude Sage, în studiul *Un instrument pedagogic neglijat*, face o pătrunzătoare analiză a rolului pe care predarea demografiei în învățământul secundar l-ar putea juca în acțiunea de informare a populației și de creare a unei atitudini pozitive față de natalitate și familie. Propunerile făcute de autor, împreună cu motivația respectivă, prezintă mult interes. De pildă, în cursurile de geografie-istorie sau economie s-ar putea introduce elemente de demografie, în care s-ar pune accentul pe anumite probleme, subliniindu-se —

printre altele — rolul scăderii natalității în prăbușirea unor civilizații (p. 106).

Denis Kessler, în *Îmbătrânirea populației și evoluția economică*, analizează această problemă complexă cu multă competență, reușind diferitele teorii care tratează raportul dintre populație, pe de o parte, și consum, acumularea și investiții, pe de altă parte, stăruind asupra caracteristicilor economice ale unei populații îmbătrânite.

O temă similară este tratată de Jacques Bichot în studiul său *Rezolvarea dezechilibrelor între nevoile sociale și venituri*. Autorul anunță crearea unei noi discipline: „demografia financiară care este o parte a demografiei politice” (p. 135). Ca și în alte capitole ale cărții, se examinează problema alt de actuală a pensiilor și pensionarilor în condițiile îmbătrânirii demografice, problema sistemului de „repartiție” în raport cu sistemul de „capitalizare”, a relației dintre generații în procesul de formare a fondului de pensii, problemă care ar merita un studiu aparte.

Ultimul capitol este al lui G.-F. Dumont *Pentru o lectură demografică a problemelor societății* în care cititorul va găsi argumente pertinente în favoarea unei interpretări demografice a oricărui fenomen: istoric, politic, social. Acestui scop îi servește demografia politică pe care autorul o definește ca „știință care are drept obiect să trateze relațiile reciproce dintre problemele populației și ansamblul problemelor cetății” (151).

„Concluzia” cărții, aparținând lui G.-F. Dumont, oferă un scenariu al viitorului care trebuie să fie renașterea țărilor din emisfera „Nord”, ceea ce presupune „o vitalitate demografică suficientă pentru a alimenta bogățiile culturale și a face ca egoismul să cedeze” (p. 154).

Întrucât în cuprinsul cărții se fac frecvente referiri la raportul dintre „Nord” și „Sud”, la dezechilibrul regional, la migrația internațională, considerăm de datoria noastră să precizăm că ele nu au nimic comun cu geopolitica și teoriile ei dintre cele două războaie, cu ideea „spațiului vital”, cu „presiunea demografică” și altele.

Recomandând cu căldură cititorilor din România cartea *Accentuarea dezechilibrelor demografice* amintim că *demografia franceză*, ca știință și politică demografică a Franței, s-a bucurat de un mare și neslăbit interes în țara noastră.

Contribuția oamenilor de știință francezi la progresul demografiei este dintre cele mai importante; activitatea Institutului Național de Studii Demografice (I.N.E.D.), a diferitelor catedre, organizații și instituții aduce o notă aparte în efortul general de explicare a problemei complexe a populației și fenomenului demografic. O serie de cărți și studii ale demografilor francezi au devenit cunoscute

publicului din România chiar în coloanele revistei noastre⁴.

Cit privește politica demografică franceză, cea mai veche politică — Codul Familiei datează din 1939 — cu caracter complex, în care predomină preocuparea pentru încurajarea natalității, ocrotirea familiei, într-un autentic spirit umanist și cu grijă pentru destinele

⁴ A. Sauvy, R. Pressat, J. Dupâquier, J. N. Biraben, E. Sullerot, J.-C. Chesnais,

Manuel Castells, *The City and the Grassroots*, California, Berkeley University of California Press, 1984

Lucrarea semnată de profesorul american M. Castells, cunoscut specialist în probleme de sociologie rural-urbană, este dedicată istoriei raporturilor reciproce dintre oraș și mediul rural, raporturi care au o lungă tradiție în evoluția celor două entități geografice și economice. Datele pertinente culese de către autor, la fel ca și informațiile de arhivă, de natură istorică, ecologică, economică, politică etc., reprezintă produsul unor studii de caz laborioase și al unor evaluări statistice întreprinse de autor asupra unor situații specifice, existente în mai multe țări din America de Nord și America Latină. Selectând asemenea cazuri la nivelul unor regiuni rurale și urbane din zona Peru, Mexic, Chile, Castilia etc., profesorul american își propune edificarea, testarea și generalizarea unor ipoteze mai vechi, sistematizate în cadrul unei teorii social-ecologice, ce încearcă să pună în relație istorică mișcările cu caracter de masă din perioada industrialismului modern (mișcările migrației, marile mișcări cu caracter politic, cele culturale ș.a.) și extensiunea fenomenului de urbanizare. Sinteza acestor două tendințe cu caracter istoric permite — în intenția autorului — o înțelegere adecvată, completă și cuprinzătoare asupra schimbării sociale și dinamismului specific vieții sociale (economice, politice și culturale) în perioada contemporană. Dat fiind informațiile din surse multiple pe care le are la dispoziție, Castells nu încearcă din acest punct de vedere, să construiască o teorie vidă, ruptă de realitatea (și situația) istorică concretă, așa cum procedează alți sociologi contemporani, ci, un model euristic, definit prin virtuți explicative și valențe predictibile în viitor. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât evoluția raporturilor rural-urbane cunoaște o amplă expansiune și o dezvoltare continuă și în perioada contemporană și, în mod previzibil, în viitor. În acest sens, modelul euristic al autorului american își propune evidențierea tranziției istorice spre generalizarea modului de viață și a structurilor caracteristice care definesc urbanitatea, mar-

poporul francez, ea se bucură de o înaltă apreciere, mai cu seamă în țările care împărtășesc asemenea preocupări.

Cartea recenzată se adaugă strălucitorilor lucrări pe care ni le-au dat oamenii de cultură francezi, iar cititorii din țara noastră vor reține profundul ei mesaj și convingătoarea pledoarie pentru om și viață, pentru viitorul luminos al omenirii.

Prof. dr. Vladimir Trebici

carea celor mai semnificative episoade care au precedat, însoțit sau generat fenomenul de urbanizare. „Avem acum nevoie — consideră autorul — nu de teorii trans-istorice ale societății, ci de istorii teoretice ale fenomenelor sociale”. Criticând tendința unor sociologi contemporani de a aborda fenomenele și procesele sociale din perspectiva unei analize teoretice generale a societății ca întreg, Castells pledează pentru cercetarea concretă, social-istorică a resurselor și condițiilor multiple (economice, sociale și culturale) ale unor asemenea fenomene și procese, singura cale — în opinia autorului — spre o cunoaștere sociologică adecvată. Lucrarea sa se constituie ca o asemenea încercare de istorie teoretică a unui fenomen specific, cum este urbanizarea, definind principalele evenimente istorice care au făcut și fac posibil fenomenul urban. Capitolele, extrem de dense ale cărții sale, care numără 450 de pagini, se constituie într-o amplă și laborioasă istorie socială, complementară cu istoria fenomenului analizat și a paradigmatelor care le-au teoretizat. Exemplificările istorice abundă, la fel ca și evaluările cauzistice și statistice. În ansamblul ei, lucrarea reușește să facă vizibile cele mai importante și semnificative corelații între progresul istoric (analizat în toate palierele și registrele sale) și procesul de urbanizare, ca fenomen geografic, economic și cultural. Ipotezele — confirmate de date — ale autorului și bazate, în esența lor, pe produsul analizei comparative, apar deosebit de relevante și de pertinente, atât pentru că reușesc să sintetizeze evoluția în trecut a procesului de urbanizare, cât și pentru că reușesc să proiecteze o nouă perspectivă asupra esenței mișcărilor urbane actuale. Fără a intra în detaliile mai tehnice ale lucrării, se pot evidenția, totuși, și o serie de limite și carențe, vizibile mai ales în concepția ei generală, care presupune că elementele spațiale ale grupărilor sociale (elementul specific ecologic) sînt compatibile și chiar complementare cu influențele și evenimentele de natură social-politică, în mod real, dimensiunile spațiale

ale interacțiunii urbane cu mediul rural apar și se manifestă mult mai puțin semnificativ în perioada de trecere de la perioada feudală la cea industrială și mult mai puțin evident și central în perioada postindustrială. Pe de altă parte, tendința conflictelor cu amploare de masă de a se manifesta, cu prioritate, în cadrul așezărilor urbane, nu semnifică faptul că acest tip de așezare (și spațiul ecologic) reprezintă un element determinant al conflictului social. La fel ca și regiunile similare din diferite țări, din punct de vedere spațial și ecologic, orașul reprezintă un tip de *artifact* definit prin trăsături și relații (sociale, culturale, economice și politice) extrem de variate. Singura proprie-

tate care-l deosebește de zona rurală este concentrarea puternică a vieții social-politice și a structurilor ei complementare.

Dincolo de aceste carențe, lucrarea autorului american reprezintă o introducere de înaltă ținută științifică într-un domeniu în care informațiile cititorului trebuie completate de datele unor cercetări istorice de mare amploare și extensivitate. Comparările cu realitățile specifice țării noastre permit, de altfel, o înțelegere mai profundă a relațiilor dintre procesul de urbanizare și transformările adiacente schimbării sociale la noi.

Dr. Sorin M. Rădulescu

ale interacțiunii urbane cu mediul rural apar și se manifestă mult mai puțin semnificativ în perioada de trecere de la perioada feudală la cea industrială și mult mai puțin evident și central în perioada postindustrială. Pe de altă parte, tendința conflictelor cu amploare de masă de a se manifesta, cu prioritate, în cadrul așezărilor urbane, nu semnifică faptul că acest tip de așezare (și spațiul ecologic) reprezintă un element determinant al conflictului social. La fel ca și regiunile similare din diferite țări, din punct de vedere spațial și ecologic, orașul reprezintă un tip de *artifact* definit prin trăsături și relații (sociale, culturale, economice și politice) extrem de variate. Singura proprie-

I. V. Bestujev-Lada, *Poiskovoe socialnoe prognozirovanie: perspektivnye problem obščestva*, Moscova, Edit. Nauka, 1984

Monografia cunoscutului specialist în metodologia prognozei sociale — Bestujev Lada — sintetizează, din punct de vedere teoretic, rezultatele obținute, de-a lungul anilor, de sociologia sovietică în acest domeniu. Tema este deosebit de actuală, deoarece elaborarea științifică a aparatului metodologic al prognozei sociale este o condiție esențială, fără de care nu este posibilă înfăptuirea unei politici științifice de perfecționare a societății socialiste, de descoperire a legităților obiective de dezvoltare a ei, de eliminarea empiricismului în practica economică și socială. Prognoza socială este o componentă esențială a conducerii științifice a societății socialiste.

Monografia se compune din două părți. În prima parte se analizează aspectele teoretico-metodologice ale elaborării prognozei sociale explorative: concepția originală a autorului referitoare la conținutul prognozei sociale în strânsă legătură cu analiza caracterului, genezei și structurii problemelor sociale. Autorul acordă atenție analizei sistemului de probleme sociale și a prognozei situațiilor-probleme și a sistematizării lor. Partea a doua a lucrării se referă la aspectele aplicative ale prognozei sociale explorative. Practic, această parte a lucrării abordează tematica care cuprinde toate problemele vitale ale societății omenești: de la problemele globale ale contemporaneității până la problemele specifice de perspectivă ale societății sovietice: în domeniul structurii sociale, al organizării muncii și în sfera de conducere, în sfera învățământului și a culturii.

Unul din meritele monografiei constă în evitarea descriptivismului în sistematizarea unui material atât de vast. Abordarea complexă, interdisciplinară este o caracteristică definitorie a monografiei analizate.

Aceasta decurge, în mod logic, din concepția autorului după care nu există o știință deosebită a viitorului, care să monopolizeze cer-

certarea perspectivelor oricăror fenomene, inclusiv a fenomenelor sociale. Analiză, diagnoză și prognoza sînt cele trei funcții imănente, interdependente, proprii fiecărei științe. Prognozele sociale, organisme complexe, sînt efectuate de științele sociale concrete deja existente. Dar în elaborarea prognozelor sociale științele sociale se bazează pe un aparat metodologic comun tuturor acestor științe și care face ca prognoza socială să aibă un caracter interdisciplinar. Legile prognozei sînt valabile tuturor disciplinelor științifice fără excepție.

O parte considerabilă a lucrării este consacrată expunerii concepției originale a autorului privind elaborarea prognozei sociale explorative.

În științele tehnice relația dintre predicție și predirecționare nu este intensă, se apropie de zero și în acest caz prognoza este necondiționată. Prognoza socială, explorativă, este un tip special de predicție convențională, ea nu pretinde să fie o predicție exactă a viitorului. Aceasta, deoarece în științele sociale obiectele de prognoză se modifică ușor ca urmare a deciziilor luate. Relația dintre predicție și predirecționare este atât de puternică încît provoacă un efect de autoînfrățire sau de autodistrugere (efectul Edip) sub influența exercităată de decizii în general. În sfera socială prognoza explorativă este menită să contribuie la optimizarea hotărîrilor și deciziilor care urmează să fie adoptate. Acest fapt, a dus la descoperirea unei tehnici de elaborare a prognozei sociale explorative, bazată pe extrapolarea în viitor a unor tendințe de dezvoltare din trecut și prezent, a căror legități de dezvoltare sînt deja cunoscute. În acest fel, prognoza socială explorativă contribuie la clarificarea și optimizarea situațiilor-probleme așteptate, prin extrapolarea tendințelor existente. Prin urmare, autorul elaborează un sistem, în care aparatul conceptual al prognozei este bine delimitat de alte sfere ale procesului de luare a deciziilor și, în acest fel, răspunde,

cu o eficiență mai mare, sarcinilor practice de conducere și planificare. Autorul critică situații în care prognoza este identificată cu planul și nu sînt luate în seamă situații-probleme așteptate.

Un loc de seamă în monografie îl ocupă prognoza problemelor globale ale contemporaneității. Autorul subliniază că, în forma cea mai generală, complexul de probleme globale de perspectivă ale contemporaneității poate fi prezentat ca o contradicție existentă în mod obiectiv (și înțelesă tot mai mult în mod subiectiv) dintre nivelul actual al economiei mondiale, al culturii și politicii (inclusiv și relații internaționale) și starea posibilă în mod real în direcția îmbunătățirii situației omenirii. Problematika globală devine un nou factor esențial al dezvoltării mondiale; fără soluționarea lor omenirea nu va avea condiții optime pentru asigurarea unui progres social în viitor.

Autorul analizează pe larg încercările de sistematizare a problemelor globale ale omenirii, apărute în literatura sovietică și cea occidentală și propune un model propriu de sistematizare, o variantă proprie a „arborului

problemelor globale”, mai complex față de modelele prezentate de D. Meadows și Forestier

Bestujev-Lada utilizează pe larg aparatul conceptual și metodologic, expus în prima parte, pentru analiza problemelor sociale de perspectivă a societății sovietice. Astfel, pe baza efectuării prognozelor sociale, el subliniază tendința accentuată de omogenizare a structurii sociale a societății sovietice și care ridică o serie de probleme în practica socială concretă nemijlocită. Autorul sesizează, de asemenea, existența în societatea sovietică a unor situații-probleme, ca de exemplu, în domeniul ecologiei, a căror manifestare se cere să fie rezolvată urgent.

În concluzie, autorul pledează pentru efectuarea unor cercetări specializate, adăncite pe bază de prognoză socială pe domenii concrete și a unor cercetări complexe generalizatoare a problemelor sociale de perspectivă în ansamblu. Ele vor contribui la fundamentarea programelor complexe, de lungă durată, a dezvoltării economiei naționale, de accelerare a progresului tehnico-științific și social.

Tatiana Flerova

Felix Karliger (coordonator), *Wege der Märchenforschung*, Editura Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1985

Catedra de Romanistică de la Universitatea din Salzburg constituie principalul centru austriac preocupat în mod susținut și temeinic de problematica culturală românească, unul din principalele centre universitare europene care acordă o însemnătate deosebită cercetărilor românești. Promotorul mișcării științifice romanistice multilaterale de la Salzburg este profesorul Felix Karliger. Pe lângă numeroase studii privitoare la istoria culturii și literaturii românești, publicate de acesta în Austria, alte țări europene, precum și în România, Felix Karliger face cunoscute publicului austriac și în genere de limbă germană, sub formă de recenzii, numeroase lucrări de specialitate care văd lumina tiparului în România. Sub acest din urmă unghi de vedere, la loc de frunte se află recenzile sale din publicația lunară de prestigiu și circulație internațională „Österreichische Zeitschrift für Volkskunde”, editată de Societatea Austriacă de Etnografie din Viena.

Importanța teoretică și consecvența tematică a centrului romanistic de la Universitatea din Salzburg rezultă și din faptul că aici au apărut un număr de șapte volume de proporții, alcătuind seria *Studien zur romanischen Sprache und Literatur* (Studii de limbă și literatură română). Dintre acestea, cel mai recent, *Gesammelte Aufsätze zur rumanischen Literatur und Kulturgeschichte* (Studii de istoria culturii și literatură română), este închinat în întregime

lui Felix Karliger și a apărut sub redacția succesorilor acestuia, profesorii Dieter Messmer, Irmgard Lackner și J. Pögl, cu ocazia sărbătoririi maestrului lor la împlinirea a 65 de ani.

Într-o altă serie, „Wege der Forschung” (Direcțiile cercetării), inițiată și urmată cu consecvență de către editura universitară de la Darmstadt, a văzut recent lumina tiparului volumul CGLV, asupra căruia ne oprim în cele ce urmează, coordonat de prof. Felix Karliger. Prin strădania acestuia au fost reunite 25 de contribuții europene valoroase privitoare la direcțiile teoretice și metodologice cultural-antropologice și etnologice mai semnificative din domeniul cercetării basmelor. Cum va rezulta din tematica susținută prin studiile din volum, fiecare din acestea interesează în mod deosebit pe specialiștii români, de altfel cu o pronunțată orientare comparativistă.

Consecvent cu orientarea școlii de romanistică de la Salzburg, Felix Karliger cuprinde în volum și cinci studii nemijlocit legate de cultura românească.

Sub acest unghi de vedere, menționăm deci originala relație *Știință și basme* realizată de Mircea Eliade (p. 311–319), două contribuții datorate prof. Mihai Pop — *Caracter național și stratificări istorice în stilul basmelor populare* (p. 394–407) și *Noi metode în cercetarea structurii basmelor* (p. 428–439) —, o recentă contribuție metodologică a folclorist-

tului literar Ovidiu Birlea *Despre culegerile de proză populară din România* (p. 445–466), precum și aportul inedit al lui Felix Karlinger la analiza unui fenomen etnocultural românesc, considerat în relațiile acestuia cu spațiul larg mediteranean din Grecia și până în Spania: *Un motiv de legendă românească în Mallorca* (p. 440–444).

Chiar și enumerarea contribuțiilor științifice conținute în volum, evidențiază preocuparea sistematică pentru dezbaterea aprofundată, comparată, a unui domeniu etnologic și cultural-antropologic precis delimitat. Studiul finlandezului Antti Aarne *Originea basmelor*, (p. 42–60), care împreună cu compatriotul său Stith Thomson au dat literaturii de specialitate o clasificare de bază a fenomenului respectiv, de mare rezonanță cultural-antropologică mondială, instrument de lucru prezent pe masa oricărui cercetător român al domeniului. Friedrich von der Leyen este prezent cu trei contribuții: *Asupra cristalizării basmelor* (p. 16–41), *Cu privire la problema formei în basme* (p. 74–83) și *Noi contribuții la cercetarea basmelor* (p. 273–294).

Pentru complementaritatea cercetării, alăturăm contribuțiile *Povești și basme* (p. 61–73) de Hans Naumann și studiul cu o structură mai complexă *Poveștile* (p. 84–128) de Friedrich Panzer. În acesta din urmă sînt tratate succesiv problemele fundamentale ale acestui domeniu etnoartistic: problematica teoretică, conținutul și forma, modalitățile de transmitere, originile acestui gen de creație cultural-antropologică, precum și istoria cercetărilor desfășurate în domeniul abordat. Problema din urmă cunoaște în volum o seamă de abordări speciale. Una din acestea se datorează lui Halmut de M Boor (p. 129–154), iar alta se relevă în studiul *Basmul ca specie* (p. 155–176) al lui Werner Spanner. În cuprinsul ambelor se stăruie asupra spațiului (contextului) de desfășurare a basmului, problemă în domeniul căreia îndeosebi folcloriștii clujeni s-au adus numeroase contribuții. La Spanner trebuie subliniate și aporturile la definirea conceptului de basm, precum și semnarea formelor mai reprezentative ale genului.

Din numeroasele lucrări ale lui Carl Wilhelm von Sydow a fost selecționat aportul teoretic al acestuia la clarificarea *Corelației cercetărilor asupra basmelor cu cele filologice* (p. 177–193), problemă care a preocupat, în moduli cel mai rodnic, toate școlile și curentele filologice și folcloristice românești. Problema conceptului de „basm” este analizată și de Joan Amades (p. 194–209), care pune în valoare constatările și concluziile care s-au degajat din cercetările spaniole de specialitate.

Veteranul cercetărilor cultural-antropologice austriece, regretatul acad. Leopold Schmidt (care a recenzat și numeroase studii etnologice românești) este prezent în volum cu temeinici *Considerații culturale-istorice asupra rolului muzicii în cuprinsul basmelor* (p. 210–

219), de un real interes interdisciplinar. Lutz Röhrich, de la Universitatea din Freiburg i. Br., ale cărui cercetări de artă populară ne-au îmbogățit baza documentară pentru interpretarea unor domenii ornamentale, publică aici studiul despre *Om și animal în basme* (p. 220–253). Giuseppe Cocchiara, pînă nu demult decanul etnologiei siciliene, este prezent cu o analiză asupra fenomenului în spațiul indian și răsringerile europene (p. 264–272), subliniind numeroase similitudini tematice cu domeniul cultural-antropologic al continentului nostru. Aportul elvețianului Max Lüthi la *Basmul popular ca poezie și formă de expresie* (p. 295–310) dobindește o amplă întregire prin datele și interpretările cuprinse de Kurt Ranke în *Observații asupra existenței și funcțiilor basmului* (p. 320–360). Atenianul Georgios A. Megas, care ne-a vizitat țara în cîteva rînduri, realizează o sinteză asupra *Culegerilor de basme și a cercetărilor privitoare la această temă în Grecia* pe o perioadă de un secol (p. 361–371). Florentinul Sebastian Lo Negro conferă o dezbateră privind *Formele literaturii populare narative* (p. 372–393), beneficiind de rezultatele esteticianului Benedetto Croce și de cele etnologice ale lui Kurt Ranke, etc.

Cercetătorii preocupați de comparația geografică și istorică a creațiilor culturale și artistice află în prezentul volum, în prefața și în propriul studiu al coordonatorului, atît principalele informații și orientări teoretice asupra fenomenelor din spațiul cultural european, caracterizat prin atîtea similitudini tematice și semnificații interpretative, cit și ample surse bibliografice, printre care și numeroase publicații românești de specialitate apărute fie în țară, fie în diverse țări europene. Un loc de frunte pentru înțelegerea fenomenelor etnoculturale românești în cercurile cultural-antropologice germane îl ocupă, fără îndoială, propriile lucrări ale prof. Felix Karlinger și cele publicate în colaborare cu specialiștii români. Mai notăm că, în bibliografia selectivă finală de 197 titluri, sînt cuprinse 16 lucrări românești.

Volumul se încheie cu cite un bogat indice de persoane și de termeni științifici, cel dintîi cuprinzînd 19 nume de cercetători români.

Folosim această împrejurare și pentru că același neobosit Felix Karlinger pregătește, împreună cu un număr de colaboratori vienezi, un volum etnocultural, etnolingvistic și etnoartistic întemeiat pe cercetările de teren întreprinse la aromânii din nordul Greciei, conferînd astfel o remarcabilă întregire a studiilor sectoarelor de specialitate ale Institutului de cercetări etnologice și dialectologice din Capitală și ale Institutului de lingvistică și istorie literară din Cluj-Napoca.

Prof. dr. Nicolae Dunăre